

TIJDSCRIFT

VAN HET

KONINKLIJK NEDERLANDSCH GENOOTSCHAP

VOOR

MUNT- EN PENNINGKUNDE

ONDER DE ZINSPREUK

„Concordia res parvae crescunt“

TE

AMSTERDAM

17^e Jaargang.

AMSTERDAM

JOHANNES MÜLLER

1909

Gegraveerde Nederlandsche Penningen (einde 16de en begin 17de eeuw).

De fraaiste gegraveerde Nederlandsche penningen zijn in den aanvang der 17de eeuw vervaardigd en meeren-deels het werk van zeer bekwame graveurs, die het bijna zonder uitzondering niet noodig oordeelden, hun arbeid van hunnen naam te voorzien, zoodat van slechts zeer enkele die naam tot ons gekomen is.

Een der oudst bekenden en bekwaamsten is HENDRIK GOLTZIUS, „Constrijcken Schilder, Plaetsnijder ende Meester van de Penne”, zooals BALTHAZAR GERBIER hem in 1620 in zijn „*Eer ende Claghtdicht*” noemt, van wien in het Rijks-Museum een fraai eenzijdig gegraveerd ovaal zilveren plaatje is (eigendom van het Kon. Oudheidkundig Genootschap, legaat van den heer D. FRANKEN), het portret van een jongen man vertoonende, met het omschrift: VERTU VRAY HONNEUR. AETAT SVAE XXIII. H. GOLTZIUS fe. A°. 1583. Op de tegenzijde is in olieverf een portretje geschilderd.

Een dergelijk zilveren plaatje, waarop het portret van GYSB. JACOBSZ. VAN DUIVENVOORDE(?) met het omschrift: MODERATA DURANT AETATIS SVAE 32. H. GOLTZIUS FEC. 1580, was ingezonden op de keuzetentoonstelling van antiek Nederl. Goud- en Zilverwerk door de Vereeniging „Voor de Kunst” in Juni en Juli 1901 te Utrecht gehouden (*Cat.* N°. 17). Verder is van GOLTZIUS bekend een gouden eenzijdige penningplaat met het borstbeeld van den graaf VAN LEICESTER in 1586

gegraveerd en gemerkt H. G. (als monogram) F E ; die zich in de „Staunton Collection” bevond, maar door een brand met die verzameling verloren ging ; eene galvanoplastische reproductie er van bevindt zich o.a. in het British Museum 1).

Dit portret is zonder twijfel gemaakt met de bedoeling om als portretpenning te dienen, misschien wel als deksel voor eene doos. Het omschrift ervan vertoont de letters recht, zoodat zij op de afdrukken in spiegelschrift voorkomen, was het de bedoeling geweest eene plaat te graveeren; waarvan afdrukken op papier gemaakt moesten worden, dan had men natuurlijk de omschriften in spiegelschrift moeten aanbrengen en had men allicht de gravure op eene koperen plaat aangebracht.

In den veilingcatalogus der prentenverzameling van den heer A. J. NYLAND 2) wordt onder n°. 3327 ditstuk afgebeeld. De afbeelding is zeer fraai en scherp en de afdruk van de gravure vervaardigd met de origineele, thans helaas vernietigde gouden plaat. De afbeelding bij FRANKS, pl. IX, 12, die genomen is naar een der nog bestaande galvanoplastische reproducties, geeft zeer onvoldoende dit bijzonder fraai gegraveerde stuk weer. BARTSCH 3) zegt er van : „on prétend que cette pièce, qui a été exécutée avec un grand soin, est gravée sur argent.” Dit is niet geheel juist, daar het origineel, zooals wij reeds boven zagen, van goud is.

Ook van het gegraveerde portretje met het omschrift „VERTU VRAY HONNEUR”, dat om de zelfde reden als het „LEYCESTER portret” als portretpenning bedoeld is, bestaan afdrukken op papier 4). Behalve deze beide, waarvan de origineele platen bekend zijn, graveerde GOLTZIUS nog een

1) FRANKS I, p. 134, 90.

2) *l'Histoire des Pays-Bas en estampes, portraits et livres, collection* A. J. NIJLAND. *Vente à Amsterdam*. R. W. P. DE VRIES février 1909.

3) A. BARTSCH. *Le peintre graveur*.

4) BARTSCH III. p. 63. 198.

ovalen portretpenning, het borstbeeld eener dertigjarige vrouw vertoonende, met het omschrift: *In lieden geduldich Aet suae 30 A 1580 - H. GOLTZIUS fecit* (42 × 31 m.M.) Ten onrechte meent men, dat dit KENAU SIMONS. HASSELLAER voorstelt, daar reeds de leeftijd aanwijst, dat deze dit niet kan zijn, misschien is het CATHARINA DEKKER, weduwe van W. SCHOLIERS uit *Haarlem* 1). Ook het fraaie groote ovale portret misschien van den Haarlemschen burgemeester GERRIT WILLEMSZ. DE VRIES, met de markt te Haarlem op den achtergrond 2) en door GOLTZIUS in 1581 gegraveerd, is een portretpenning. Van dit portret bestaat echter ook een afdruk, waarop het omschrift niet in spiegelschrift, maar recht voorkomt 3).

Het ovale portretje van C. VAN DER SPRONCK, A°. 81, (BARTSCH III, p. 57, 185) en het ronde van A. VAN WEST-CAPELLE, A°. 84 (BARTSCH III, p. 58, 188) zijn eveneens portretmedailles. Onder de anonyme portretten van GOLTZIUS noemt BARTSCH er ook nog eenige op.

Van gegraveerde portretten van Nederlanders uit dezen tijd, waarvan de naam van den maker tot ons is gekomen, is ons verder nog slechts bekend een in 1641 gegraveerd portret van ROOBARTUS JANSEN VAN BANT, door ABRAHAM JACOBUS 4). Dit is een ovale eenzijdige zilveren plaat, 63 × 52 m.M. met naar voren gewend borstbeeld en met het omschrift: *Roobartus Jansen van Bant geboren in den Jare 1621 ende getrouwt met Grietie Popkes A°. 1641 den 20 January*. Onder het borstbeeld gegraveerd ABRAMUS JACOBUS FECIT.

Op de keerzijde staat in de rondte gegraveerd: *Stien Robbers is Gebooren den 13 Maert 1642*. Het portret van Prins MAURITS door den heer S. WIGERSMA afgebeeld

1) BARTSCH III. 191. *Cat. Nijland II* no. 2062 (aldaar afgebeeld).

2) BARTSCH III. 208.

3) FRED. MULLER. *Cat. van Portretten* no. 5881B.

4) *Cat. Dr. G. MUNNICKS VAN CLEEFF*, (Febr. 1861), no. 4146.

in zijn verhandeling „*Drie zeldzame Oranjepenningen*” en ook met zeer kleine afwijkingen voorkomende in den veilingcatalogus der penningverzameling van M. J. VAN DOORNINCK (April 1905), pl. II, N°. 89, is niet gemerkt, evenmin als de portretten van Prins FILIPS WILLEM VAN ORANJE, FREDERIK HENDRIK, WILLEM II en TROMP in den *Catalogus van het Kon. Penningkabinet* onder de Nrs. 473, 613, 795 en 797 afgebeeld.

De zoo fraaie portretten door SIMON VAN DE PASSE kunnen hier buiten beschouwing blijven, daar zij niet gegraveerd zijn, maar in navolging van gegraveerde penningen met stempels vervaardigd zijn en door hunne kunstige bewerking niet zelden voor gegraveerd werk worden aangezien. (Vergelijk b.v. het fraaie portret van Prins MAURITS, afgebeeld op pl. VI, N°. 503 in den *Catalogus van het Kon. Penningkabinet*).

In het Ned. Museum voor Geschiedenis en Kunst te Amsterdam bevinden zich twee eenzijdige fraai gegraveerde langwerpige vierkante zilveren plaatjes, nog uit het Kon. Kabinet van zeldzaamheden afkomstig, waarin gegraveerd de portretten van Prins MAURITS en van ERNST CASIMIR, Graaf van Nassau. Beide zijn navolgingen van de gegraveerde portretten door DELFF, naar de schilderijen van MIEREVELD. Het portret van ERNST CASIMIR is gemerkt J. H. W. SUL of H. W. SUL, dat van MAURITS, ongetwijfeld van denzelfden artist, is ongemerkt.

DIRCK STRIJCKER, die in de eerste jaren der zeventiende eeuw leefde, graveerde den begrafenispenning van den admiraal JACOB VAN HEEMSKERK in 1607, welke thans berust in het Gemeente-Archief der stad Amsterdam 1). Van hem is verder bekend een penning, in particulier bezit, met op de voorzijde een schip gedreven, en op de keerzijde

1) Afgebeeld bij DE ROYE VAN WICHEN, *Eenige middeleeuwsche munten, noodmunten en zeldzame penningen*.

gegraveerd SUSANNA en de twee ouderlingen. Deze beide stukken zijn gemerkt: DIRCK STRIJCKER fecit, de penning van VAN HEEMSKERK bovendien op de keerzijde nog D. ST. fecit.

Uit de verzameling VAN DEN BOGAERDE verkreeg in 1903 het Kon. Penningkabinet een tweetal eenzijdig gegraveerde penninkjes, van den zelfden graveur, het eene (34 m.M.) een' visscher voorstellende, in een rijk gestoffeerd landschap bezig te visschen, achter hem eene vrouw. Links op den achtergrond LUCRETIA en SEXTUS TARQUINIUS. Omschrift: Visscher hebt ghij oock ghevanghen ijct. * Neen ick maijsken mijn hangelroe is slap en mijn aes en deucht niet.

Het tweede penninkje is slechts 23 m.M. groot en stelt de bruiloft te Cana voor. Beide zijn gemerkt D. S. (als monogram) t. fecit en D. S. (als monogram) t. Ook in de penningverzameling VAN GELDER in het Rijks-Museum is een gegraveerde penning van D. STRIJCKER.

BALTZAR LÖLINCK, een graveur, die in het midden der 17de eeuw in Groningen werkte, graveerde in 1657 een zeer fraaien zilveren gedenkpenning, op de voorzijde SUSANNA in het bad en de grijsaards vertoonende, en op de keerzijde de geschiedenis van PYRAMUS en THISBÉ, waarop hij prenten van HEINRICH ALDEGREVER navolgde 1)

Eene geheel afzonderlijke afdeeling onder de rubriek „gegraveerde penningen”, vormen de pand- of huwelijks-penningen, die bij gelegenheid van eene verloving door den jongen man aan zijne verloofde vereerd werden.

In het *Tijdschrift voor Munt- en Penningkunde* van VAN DER CHIJS I, pag. 524, beeldt de Dordtsche numismaat S. H. VAN DER NOORDAA zulk een gegraveerden „pand-

1) *Cat. Kon. Penningkabinet I*, pl. XIII, 864.

penning" af, en een daarbij behoorend doosje, waarin deze geborgen was. De penning vertoont aan de voorzijde een' jongen man en vrouw, wandelend in een rijk gestoffeerd landschap en op de keerzijde het symbool der moederliefde.

Wanneer de gravure van dergelijke penningen gereed was, werd in de gegraveerde voorstellingen een vloeibaar, zwart gekleurd metaalmengsel of wel zwarte was aangebracht, waardoor de voorstelling tegen het witte zilver afstak en scherp uitkwam. Een mooi voorbeeld van deze bewerking (niëlleeren) geeft N°. 4 van onze plaat III, en de fraaie rand van N°. 1 van die zelfde plaat.

Zeer geliefde voorstellingen op dit soort penningen waren de bruiloft te Cana en de echtelieden, die elkaar tot teeken van trouw, de hand reiken, beide zijden natuurlijk van toepasselijke omschriften voorzien.

Verschillende graveurs hebben, de een met meer, de andere met minder gelukkigen uitslag deze voorstellingen in metaal gegraveerd. Voor het type verwijzen wij naar onze plaat III, N°. 1, alwaar de voorstellingen nog van een fraaien geniëlleerden rand voorzien zijn.

Een penning met deze voorstelling kwam voor in den catalogus der zilvertentoonstelling te Leeuwarden in 1900 gehouden onder N°. 648 en was gemerkt J. JANSEN fecit, 1638. In den catalogus der veiling VAN DEN BOGAERDE wordt op pl. III, 904, een dergelijke penning afgebeeld, in 1632 gegraveerd. Een volkomen daarmede overeenstemmend exemplaar, waarvan echter het opschrift der voorzijde eindigt met J. HERMANES fecit, in plaats van Anno 1632, bevindt zich in particulier bezit. Noch van J. JANSEN, noch van J. HERMANES, zijn mij andere gegraveerde penningen bekend.

Een naam- en tijdgenoot van eerstgenoemden, HENDRIK JANSEN, die zich JANSEN, JANSSEN, JANSSENS en HENDRIK JANSEN teekende, is bekend als de vervaardiger van zeer fraaie ornamentplaten. In den veilingcatalogus J. A.

FREDERIKS 1) bevond zich eene fraaie, eenzijdige roodkoperen plaat, 162 × 130 m.M., binnen eene zeer smaakvolle cartouche de bruiloft te Cana voorstellende en gemerkt Anno * 1636 * - 8 - 29. De cartouche is afgebeeld bij GUILMARD I, p. 497 2). De voorstelling van de bruiloft te Cana verschilt van de ons op penningen bekende voorstellingen, maar zal zonder twijfel ook wel als model voor graveurs bedoeld zijn, te meer, daar zij ook zonder de cartouche voorkomt.

Uit een aantal penningen, voorhanden in het Kon. Penningkabinet en in particulier bezit, hebben wij eene keuze gedaan en de fraaiste stukken op bijgaande twee platen laten afbeelden. Belangstellenden verwijzen wij verder naar een artikel van Dr. H. J. DE DOMPIERRE DE CHAUFÉPIÉ in de *Revue belge* van 1905, alwaar op pl. XII en XIII eenige fraai gegraveerde penningen worden afgebeeld, terwijl ook de catalogi der zilvertentoonstelling door Arti et Amicitiae in 1880 te Amsterdam en der tentoonstelling van antieke goud- en zilversmidswerken in 1900 te Leeuwarden gehouden, vele belangrijke gegraveerde penningen beschrijven.

I. * *Hout daer Jongvrou die ick bemin En anders gheen *
Daer is min trouw mijn Hert en sin Naest GODT alleen.*

Man en vrouw elkander de hand reikende, worden bestraald door een hemellicht. Achter hen boomen en een vijver, rechts op den achtergrond een toren.

Keerzijde. * *Door GODES Wet is ingeset . het soete paren *
Op Canaans feest . is hij geweest . int echts vergaeren.*

Het bruiloftsmaal te Cana, in een groote gewelfde zaal,

1) *Collection FREDERIKS. Ornement, art du dessin, estampes, livres, dessins, vente à Amsterdam.* FRED. MULLER et Cie, Dec. 1908.

2) GUILMARD. *Les Maîtres Ornemanistes*, Paris, 1880, 2 vols.

waardoor de voorstelling in drieën verdeeld wordt. In 't midden de bruiloftstafel, waarvan ook nog een gedeelte in het rechtergedeelte zichtbaar is. Links een afzonderlijke tafel, waarop een dienaar den wijn uitschenkt.

Beide zijden van dezen penning zijn omgeven door een zeer fraaien tien m.M. breeden rand.

Zilver 64 m.M. Kon. Penningkabinet, in Maart 1908 aangekocht uit de verzameling H. KUIPERS en in den catalogus dier veiling op pl. V, N°. 1665 afgebeeld 1).

Plaat III, 1.

2. *Abrahams outste knecht. Heeft versocht tot der echt. De maecht Rebeca schoone. Een maecht vol deuchden goet. En bringtse met ter spoet. Isaac sijns heeren soone. Genes. 24.*

REBECCA laat den knecht van ABRAHAM uit hare waterkruik drinken. Links de door boomen beschaduwde bron, op den achtergrond een Oostersch kasteel en de kameelen.

Keerzijde. *God heeft ons dese wet. Des houwlijcx in geset. Christus de heer gepresen. Heeft met sijn wonder werck. 't Houwlijck becrachticht sterck. Alsoo wij mogen lesen. Joannis 2.*

Het bruiloftsmaal te Cana in Galilea. Links schenkt de dienaar den wijn uit de zes met water gevulde kruiken. Op den 6 m.M. dikken rand zijn verder gegraveerd de volgende voorstellingen: een hertenjacht, een vossenjacht, een wilde zwijnenjacht, een visschende man en een man en vrouw in een korenveld.

Zilver, 56 m.M. Kon. Penningkabinet. Plaat III, 2.

3. * *Godt Heft Gheūoget thosamen Uns Beiden Darum sal Uns Gheen Mensche Scheden ANNO DOMINI 1631.*

Man en vrouw elkander de hand reikende binnen een groot gebouw, boven hen in wolken de H. Geest.

1) De heer R. W. P. DE VRIES had de vriendelijkheid ons het cliché ten gebruike af te staan.

Keerzijde: * *Gelick Ghi O heer hept Ghedan tot chana ijn Ghailin Soo Weilt tot Uweer Eer Oock Maaken Unsr Waater tot Wijn.*

In een rijk versierde zaal het bruiloftsmaal te Cana, links vult een knecht, op CHRISTUS' last de zes kruiken met water, rechts eene dienstmaagd, twee kruiken dragende, op den voorgrond een man, een mand aandragende en een hond, die een been afkluift. In het verschiet en rechts van de bruiloftstafel toeschouwers, die van af balustraden de voorstelling gade slaan.

De aanwezigheid van het jaartal 1631 doet zien, dat deze penning voor een bepaald doel gemaakt is.

De namen der jongehuwden werden meestal op den kant van den penning of op den voorgrond van een der zijden ingesneden, op dit exemplaar is echter de kant glad.

Buitengewoon fraaie en uitvoerige gravure.

Zilver, 58 m.M. Particulier bezit. Plaat IV, 3.

4. *Gelijck de dadelboom, Soo groeyen wij Door Trouw . En volgen 't vruchtbaer Spoor van d'Eersten man En vrouw.*

ADAM en EVA tusschen twee dadelboomen staande. Op den voorgrond een kleine vijver, waarin twee visschen zwemmen. In den rechtschen boom twee duifjes, rechts een helder schijnende zon.

Keerzijde: . *Ons Aller grootvaer Spit int Sweet, ons moeder Eva Span . verteert Alsoo de winst met Leet, Adam de man.*

ADAM, bezig met spitten, EVA, onder een zwaren boom gezeten, spint. Tusschen hen KAIN en ABEL en een bokje. Achter den boom eene koe.

Een dergelijke penning kwam voor in de verzameling Dr. ANTOINE FEIL 1) II, N°. 3115. Hij vertoonde dezelfde voorstellingen, maar was 55 m.M. groot, terwijl het omschrift der voorzijde luidde: *De vader Adam Spit enz.*

Zilver, 51 m.M. Particulier bezit. Plaat III, 4.

1) Verkocht te Frankfurt a.Main door Jos. HAMBURGER 2 Maart 1908.

5. Zilveren doosje, met deksel en bodem gegraveerd, waarin de hierboven beschreven penning geborgen is.

Op den deksel: * *Waer d'een in d'anders hert, door Liefd gesloten Wert, siet men veel vreugden spruijten* * *druck angst Noch lijdén groot niet anders als de doot can 't selve weer ontsluyten.*

Voor een gebouw zit eene vrouw, een klein kind op den schoot houdend, en een ander achter haar staande. In de rechterhand houdt zij een bloeienden tak, waarop twee harten, deze tak eindigt in een slot, waarin de dood den sleutel steekt, aldus het huwelijk verbrekend.

Keerzijde: *Hout daer Ionckvrou, die ick bemin en Anders geen . daer is mijn trou . mijn hert en zin. Naest godt alleen*

Binnen eene zeer fraaie en smaakvolle cartouche een ovaal schildje, waarin twee elkaar drukkende handen twee brandende harten vasthouden, waaruit bladeren ontspruiten.

Een penning met de zelfde voorstellingen en omschriften als op het doosje gegraveerd, kwam voor in de verzameling van Mr. J. DIRKS en bevindt zich thans in de penningverzameling van het Friesch Genootschap 1).

De voorzijde diende (met eenig verschil) o.a. in 1634 voor den penning bij het tweede huwelijk van JAN PIETERSZ. VAN DEN EEKHOUT met CORNELIA WILLEMSDOCHTER D'EDEL, (afgebeeld *Cat. Kon. Penningkabinet I*, pl. VII, 640).

De ontwerpen van het doosje zijn van den beroemden teekenaar MICHEL LE BLON, (geb. te Frankfurt a/Main 1587, kwam omstreeks 1610 naar ons land en overleed te Amsterdam in 1656). Zij komen voor op het titelblad van de *Bruylofts Eergaef, Aen d'Eersaemen Vromen en Deughd-lievenden Sr. LUCAS VALCKENBURGH, En d'Eerbaere Waerde*

1) *Catalogus der Tentoonstelling van antieke Goud- en Zilversmidswerken te Leeuwarden in 1900*, N°. 646.

Joff : SUSANNA KOEYMANS, *In den Echten-Staet bevesticht den XXIX Julv 1619. In Amstelredam. 't Amstelredam Ghedruckt bij PAULUS VAN RAVESTEIJN 1619, 4°. 1).*

Zilver, 54 m.M. Particulier bezit. Plaat IV, 5.

6. *Tot Nahor abrams kneght Godt bat, Rebecca schenckt uijt 't watervat ; De kemels drincken tot besluijt, gout silver geeft Hij Isacks Bruijt.*

REBECCA laat den knecht van ABRAHAM uit hare waterkruik drinken, rechts de kameelen, links op den achtergrond eene Oostersche stad.

Keerzijde : *Tobijas kreegh Saara ten vrouw, De doghter Raguels door godts Troww ; Ick wens ons Twee dit selfde lodt, door Segen Heijl en Liefd tot godt.*

RAGUEL legt de hand van zijne dochter SARA in die van TOBIAS 2), achter TOBIAS de engel. Op den achtergrond het bruidsvertrek van TOBIAS en SARA, die beide bij het bruidsbed geknielid liggen, terwijl TOBIAS de raad van den engel opvolgt : „en hij ontstak wijrook-poeder, en leide het hart en de lever van den visch daarop, dat er rook van op ging” 3).

Ook deze penning is zeer fraai en uitvoerig gegraveerd, en eveneens naar prenten van MICHEL LE BLON gemaakt.

In het reeds vermelde werk van VAN DER KELLEN beschrijft deze op pag. 32, N°. 154, de navolgende platen :

REBECCA *donnant à boire à ELIÉZER.*

REBECCA debout à gauche, présente à ELIÉZER une grande cruche ; à droite, sur le devant, un puits ; de ce même côté, un peu plus loin, une femme portant une cruche sur la tête ; elle se dirige vers une ville avec grande tour, qu'on voit dans le fond. A gauche, un serviteur d'ELIÉZER avec trois chameaux.

1) J. PH. VAN DER KELLEN, MICHEL LE BLON. *Recueil d'ornemens accompagné d'une notice biographique et d'un catalogue raisonné de son oeuvre.* La Haye, 1900. Avec pl.

2) *De Apokryfe Boeken. Het Boek genaamd TOBIAS VII, 14.*

3) *De Apokryfe Boeken. Het Boek genaamd TOBIAS VIII, 2.*

Autour de la composition, on lit, à rebours: Tot Nahor Abram's knecht, Godt bad om sijn besluyt, etc.

Diamètre de la composition: 47, avec la bordure contenant la légende: 60 m.m.

Le Jeune TOBIE retournant chez sa famille.

Dans une chambre hollandaise, on voit le jeune TOBIE, debout à côté de l'ange, donnant la main à sa mère. Le vieux TOBIE tient sa femme et son fils par le bras; derrière l'ange, sur une table ronde, un verre à vin et deux plats. Au-dessus de ce groupe, sur un rayon contre la muraille, quelques livres, deux bouteilles et une boîte. Une porte ouverte à gauche donne dans la chambre à coucher [des jeunes époux, qui, agenouillés près d'une cheminée, font leur prière avant de se coucher.

Autour de la composition, [on lit à rebours: Des blinden Soon, geleyt, naar Meden door Godts boode etc.

Diamètre de la composition: 47 m.M., avec la bordure contenant la légende 60 m.m.

Het is mij niet mogen gelukken de platen zelve te zien, de heer E. W. MOES deelde mij mede, dat zij niet in 's Rijks Prentenkabinet aanwezig waren en hem niet bekend was, waar zij zich bevonden. Buiten twijfel hebben zij echter den graveur van dezen penning tot model gediend. De heer VAN DER KELLEN, wien de geschiedenis van TOBIAS niet duidelijk voor den geest stond, toen hij de plaat beschreef, ziet in de groep op den voorgrond TOBIAS' blinde vader, die zijn vrouw en zoon vasthoudt. Het is echter duidelijk, dat TOBIAS VII. 14 bedoeld wordt. „Daarna riep hij SARA, zijne dochter en hare hand nemende gaf hij haar aan TOBIAS tot vrouw en zeide: daar is zij, neem haar naar de wet van MOZES, en ga met haar naar uwen vader”. Ook de voorstelling van het verbranden van het hart en de lever van den visch (TOBIAS VIII, 2) wordt door VAN DER KELLEN verkeerd beschreven 1).

Buitengewoon fraaie en uitvoerige gravure.

1) Op den gegraveerden trouwpenning afgebeeld in de *Revue belge* 1905, pl XII, 1, ziet men TOBIAS het hart en de lever van den visch verbranden en „den boozen geest naar de bovenste deelen van Egypte vlieden”, (TOBIAS VIII, 3).

Zilver, de voorstelling 44 m.M., met het omschrift 55 m.M.
Particulier bezit. Plaat IV, 6.

7. * *Siet min Schepper uyt Vlees en Been scheidt twee tot een.*

De schepping van EVA. ADAM, onder een' boom nederliggend, EVA achter hem in biddende houding staande, wordt door een hemellicht, waarin de naam JHOVA, bestraald. Op den achtergrond boomen en eenige dieren, op den voorgrond links een konijn.

Keerzijde : * *Nu d'anderde Adam geeft zijn Eva naeden geest zijn trouw : Juijght hemels choor en viert haer Bruijlofst feest.*

Symbolische voorstelling van het geestelijk huwelijk : CHRISTUS een lang kruis in de rechterhand houdend, reikt de linker aan eene gekroonde jonge vrouw (het geloof). Engelen met muziekinstrumenten achter deze groep, terwijl in de lucht eeneduif, een krans in den bek houdend, nederdaalt.

Eene dergelijke voorstelling als op de keerzijde van dezen penning, komt ook voor op den gegraveerden huwelijkspenning van D. DES RUELLES en W. VAN BANGEVOORT van 1628 1), aldaar zijn echter de voorstellingen juist omgekeerd geplaatst en staat CHRISTUS links en de jonge vrouw rechts, het is echter duidelijk zichtbaar, dat de beide graveurs de zelfde plaat voor hun' arbeid hebben gevolgd.

Zilver, met verhoogden vergulden rand, 63 m.M.

Particulier bezit.

Plaat III, 7.

8. * *Settet mij gelijk eenen segel op uwe herte en de gelijk eenen segel op uwe arme want de liefde is sterck gelijk de doot en de vuer is vast gelijk de helle. Cantica. 86.*

Symbolische voorstelling van het geestelijk huwelijk : In een kerkgebouw reikt CHRISTUS, een lang kruis in de linkerhand houdend en den dood vertredend, de rechterhand aan eene vrouw (het geloof), die in de linkerhand eene kelk houdt

1) *Cat. Kon. Penningkabinet* 1, pl. VII, 598.

en die gekroond wordt door een engeltje, dat met de linkerhand wijst naar een hemellicht, waarin de naam JĒHOVA, en waaruit de H. Geest nederdaalt. Achter het geloof de symbolen der hoop: eene vrouw met een anker, en der liefde: eene moeder met kinderen. Rechts eenige Turken met getrokken sabels (de ongelooovigen), die door het christelijk geloof overwonnen, gedwongen worden het kerkgebouw te verlaten.

Keerzijde: * *huys en de goet erven de ouders maer een vernuftich wijf comt van den heere pro II een vrint comt totter anderen in der noot maer de man en de wijf veel meer, ecl. 4I.*

In een groot kerkgebouw wordt een paar door een' ouden geestelijke vereenigd. Links en op den achtergrond verscheidene personen.

Op beide zijden tusschen het omschrift en de voorstelling eene versierde rand.

Deze penning is niet gegraveerd, maar gegoten en vervolgens zijn de onderdeelen door een' zeer bekwaam graveur bijgegraveerd en de gegraveerde omschriften aangebracht. Het is dan ook begrijpelijk, dat er van dezen penning meerdere volkomen gelijke exemplaren bestaan.

In den catalogus der veiling VAN DEN BOGAERDE (FRED. MULLER & Co., Juni 1903) komt op pl. III, 1396, een dergelijke penning voor, die in details van ons stuk eenigszins afwijkt, eveneens gegoten en voorzien van een breeden rand, met op den kant gegraveerd: *Maria is verhoocht door 't baaren van den leeuwe. Die haere bruydgom is en leven salich in eeuwē.*

Met een andere voorzijde diende deze penning o.a. in 1626 als huwelijkspenning van „*Jacob Dirksz. en Immetgen Jans in dech versaent den 29 Martij 1626.* (DIRKS, *Repert*, I, 912).

Zilver verguld, 62 m.M. Kon. Penningkabinet en Particulier bezit.

Plaat IV, 8.

's-Gravenhage,
Februari 1909.

A. O. VAN KERKWIJK.

8

8

5

6

6

5

3

3